

ใต้จาน หลังจอ

สื่อสารวัฒนธรรมอาหารอย่างไรให้ปัง
กรณีศึกษาจาก **สารคดีพหุโอชา**

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ จากงานวิจัยโครงการ “พหุโอชา”
โดยได้รับทุนสนับสนุน จากกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์

ใต้จาน หลังจอ : สื่อสารวัฒนธรรมอาหารอย่างไรให้ปัง กรณีศึกษาจาก สารคดีพหุโอชา

โครงการความร่วมมือระหว่างกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์
บริษัท ฟลิอาดีส บางกอก จำกัด และสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

จัดทำโดย	บริษัท ฟลิอาดีส บางกอก จำกัด
เรียบเรียง	อ. ดร. นันทมนต์ กู้ตลาด
ภาพถ่าย	คณะผู้ผลิตรายการพหุโอชา
ออกแบบรูปเล่ม	บริษัท ชแลพแดช สตูดิโอ จำกัด
เผยแพร่	พฤษภาคม 2568

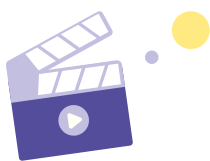
Facebook:

YouTube:

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ โดย กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ และ บริษัท ฟลิอาดีส บางกอก จำกัด

สารบัญ

คำนำ

หนังสือเล่มนี้เรียบเรียงจากความเชื่อว่า “สารคดี” ไม่ใช่แค่สื่อให้ความรู้ แต่คือ ทัศนศิลป์ (Visual Art) ที่สามารถสื่อสารเรื่องราวทางวัฒนธรรมได้อย่างดี ผู้เรียบเรียงตั้งใจถอดรหัสเบื้องหลังการผลิตสารคดีชุด “พหุโอชา” ที่สร้างสรรค์ขึ้น ด้วยแนวคิดที่ว่า “อาหารไม่ใช่แค่เรื่องของรสชาติ แต่เป็นดั่งหน้าต่างที่สะท้อน ประวัติศาสตร์อันซับซ้อนของผู้คน” เพื่อถ่ายทอดและส่งต่อ คู่มือปฏิบัติ (How-to) ที่ให้ทั้งแนวคิด ทฤษฎี และกลยุทธ์การสื่อสารเชิงวัฒนธรรมแก่ผู้ผลิตสื่อและ นักสร้างสรรค์รุ่นใหม่

งานวิจัยและแนวทางปฏิบัติที่รวบรวมอยู่ในหนังสือเล่มนี้ ได้รับการสนับสนุน โดยกองทุนสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ มุ่งเน้นการใช้สื่อสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริม สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอ “พหุวัฒนธรรม” อย่างรอบด้าน ให้ความสำคัญ ต่อการสร้างสรรค์เนื้อหาที่น่าเชื่อถือ พร้อมทั้งสามารถเป็นเครื่องมือในการยกระดับ คุณค่าทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในช่วงเวลาที่ภาครัฐและเอกชนต่างให้ความสำคัญกับอำนาจโน้มนำ หรือ Soft Power ว่าเป็นพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สารคดีเป็น เครื่องมือหนึ่งในการสร้างอิทธิพลทางอ้อม (Indirect Influence) หนังสือเล่มนี้ จะถ่ายทอดกระบวนการผลิตสารคดีบนหลักการสำคัญ 3 ประการ ในการขับเคลื่อน Soft Power ผ่านเนื้อหาเชิงวัฒนธรรม คือ การออกแบบการสื่อความหมาย (Interpretation Design) การระบุคุณค่าทางวัฒนธรรม และความยืดหยุ่น กับความหลากหลาย สู่การสร้างสรรค์สารคดีที่มีคุณค่าต่อไป

บทนำ

พหุโชนา
คำจำกัดความ

ก่อนจะไปถึงข้อมูลเชิงลึก ขออธิบายคำศัพท์หลักที่เป็นคำจำกัดความที่ใช้ในการผลิตสารคดีชุด “พหุโอชา” เพื่อให้ผู้อ่านมีความเข้าใจตรงกัน คำจำกัดความเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจ ที่มา และแนวคิดของการสร้างสรรค์สารคดีชุด “พหุโอชา” มากขึ้น

สารคดีในฐานะทัศนศิลป์

สารคดี คือ “การแสดงความป็นจริง” (Performing the Real)

สารคดี (Documentary) สร้างความเป็นจริงผ่านการเลือกเชิงศิลปะในการจัดวางภาพ การตัดต่อ และการใช้เสียง ส่วนทัศนศิลป์ (Visual Art) คือศิลปะภาพเคลื่อนไหว เป็นวิธีการแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ โดยความหมายของคำว่าทัศนศิลป์อาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับบริบทที่ใช้ในการนิยาม ซึ่งในหนังสือเล่มนี้จะกล่าวถึงสื่อร่วมสมัยอย่างวิดีโอและภาพยนตร์

สารคดีโทรทัศน์ได้รับการยอมรับมาอย่างยาวนาน ว่าไม่เพียงแต่เป็นสื่อสำหรับการรายงานข้อเท็จจริงเท่านั้น แต่ยังเป็นรูปแบบหนึ่งของศิลปะภาพเคลื่อนไหว เพราะสารคดีร่วมสมัยผสมผสานความงามเชิงภาพยนตร์ ใช้ภาษาภาพยนตร์ในลักษณะเดียวกันกับภาพยนตร์ศิลปะ (Art Film) ไม่ว่าจะเป็นการจัดองค์ประกอบภาพ แสง หรือจังหวะการเล่าเรื่องที่มีกลยุทธ์และมีภาพประกอบ

สารคดีจึงเปรียบได้กับศิลปะการตีความ เพื่อสื่อความหมายของความจริง โดยใช้กลวิธีเชิงสุนทรียะ ทำหน้าที่บันทึกประจักษ์พยาน (Witnessing) เป็นหลักฐาน (Evidence) ในการบันทึกเหตุการณ์ สถานที่ หรือวิถีชีวิตในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ สะท้อนตัวตน เปิดเผยสารัตถะทางวัฒนธรรม (Self-Revelation) เปิดเผยความหมายเชิงลึก (Essence) ของเรื่องราว หรือสะท้อนมุมมองและอัตลักษณ์ของผู้ผลิตเอง ทำให้ผู้ชมได้เห็นแง่มุมที่ไม่เคยรับรู้มาก่อน

ศาสตร์แห่งอาหาร (Gastronomy)

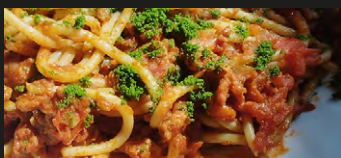
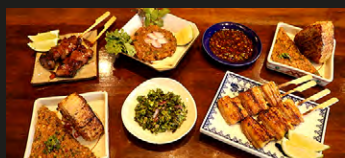
อาหาร ในฐานะหนึ่งในปัจจัยสี่ สามารถดึงดูดความสนใจของผู้คนต่อวัฒนธรรมได้ Winona LaDuke นักเศรษฐศาสตร์ นักเขียน และนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชาวอเมริกันพื้นเมือง เคยกล่าวใน TEDx Talk เรื่อง Seeds of Our Ancestors, Seeds of Life ว่า

“อาหารมีวัฒนธรรม

มีประวัติศาสตร์ มีเรื่องราว และมีความสัมพันธ์”

อาหารไม่เพียงเกี่ยวข้องกับการบริโภคและการปรุง แต่ยังเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพื้นที่ สูตรอาหารที่บรรจุเรื่องเล่า ความทรงจำ ความรู้ และปฏิบัติการต่าง ๆ ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น สิ่งเหล่านี้ทำให้อาหารกลายเป็นมรดกวัฒนธรรม ทั้งหมดนี้เรียกว่า **ศิลปะแห่งอาหารการกิน** หรือ **Gastronomy**

Gastronomy หมายถึงศิลปะในการคัดสรร การปรุง การเสิร์ฟ และการดื่มด่ำกับอาหารชั้นเลิศ มุ่งเน้นทั้งความเพลิดเพลิน ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนประสบการณ์เชิงสุนทรีย์ เป็นการปฏิบัติที่เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมกับอาหาร ครอบคลุมทั้งศิลปะ วิทยาศาสตร์ และประเพณีการปรุงและการรับประทานอาหาร ด้วยเหตุนี้ Gastronomy จึงสามารถเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกันอย่างทรงพลัง และขับเคลื่อนเศรษฐกิจได้

พหุวัฒนธรรม (Multiculturalism)

แนวคิด **พหุวัฒนธรรม** หรือ **Multiculturalism** คือความหลากหลายทางวัฒนธรรม หมายถึงการที่สังคมหนึ่งประกอบด้วยกลุ่มคนจากหลากหลายวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเท่าเทียมและมีศักดิ์ศรี ไม่จำเป็นต้องละทิ้งหรือหลอมรวมวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเข้ากับวัฒนธรรมหลักของสังคม

คำว่า “พหุวัฒนธรรม” ไม่ได้หมายถึงแค่การมีหลายเชื้อชาติหรือภาษาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความหลากหลายในมิติอื่น ๆ เช่น ความเชื่อ ศาสนา วิถีชีวิต และค่านิยม โดยมีแนวคิดที่สำคัญคือ การยอมรับความแตกต่าง และสิทธิของกลุ่มคนที่ควรจะได้รับ

การสื่อความหมายทางวัฒนธรรม

การสื่อความหมาย หรือ **Interpretation** คือการทำให้คนเข้าใจเรื่องราวหรือวัตถุนั้น ๆ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและรักษาความแท้จริงของแหล่งมรดกด้วยวิธีการใด ๆ ที่สร้างความเข้าใจในสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และธรรมชาติ เป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารและการจัดการทางวัฒนธรรม

การสื่อความหมายทางวัฒนธรรมที่ดี คือต้องสามารถจุดประกายและส่งเสริมประสบการณ์ของผู้คนตามความสนใจของพวกเขา โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้น และขยายเพิ่มพูนความรู้ และที่สำคัญที่สุดคือ การทำให้ผู้คนจดจำได้อย่างฝังแน่นในใจ

Soft Power และการทูตทางวัฒนธรรม

อำนาจโน้มนำ หรือ **Soft Power** เป็นแนวคิดที่มาจากสายรัฐศาสตร์ที่มีมาตั้งแต่ช่วงปี 1990 โดยนักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศชาวอเมริกันชื่อ Joseph Nye หมายถึงความสามารถของประเทศในการโน้มน้าวพฤติกรรมหรือการตัดสินใจของผู้อื่นผ่าน “การดึงดูดใจ” แทนที่จะใช้การบังคับหรือสิ่งตอบแทน แตกต่างจากอำนาจแข็ง หรืออำนาจบังคับ (Hard Power) ที่เน้นการใช้กำลังหรือมาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจ อำนาจโน้มนำตั้งอยู่บนรากฐานของทรัพยากรทางวัฒนธรรม อุดมการณ์ และสถาบัน เพื่อกำหนดความชอบหรือความต้องการของผู้อื่น

อำนาจโน้มนำยังมีบทบาทสำคัญใน “การทูตทางวัฒนธรรม” เพราะเป็นการที่ประเทศหนึ่ง ๆ เน้นใช้การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเพื่อยกระดับสถานะระหว่างประเทศของตน ไม่ว่าจะเป็นโครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การออกอากาศในระดับโลก หรือการเผยแพร่งานศิลปะ วรรณกรรม และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งล้วนเป็นเครื่องมือในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในต่างประเทศ ดังนั้น อำนาจโน้มนำ หรือ Soft Power คือวิธีการ หรือเครื่องมือ ในขณะที่วัฒนธรรมคือ ทรัพยากร

บทที่

01

พหุโชนา
กับความเป็นสาคคต
พหุวัฒนธรรม

สารคดีชุดพหุโอชา สร้างสรรค์บนเป้าหมายเพื่อการเข้าใจความหลากหลายทางสังคมผ่านอาหาร สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาหารของไทย โดยการใช้การเล่าเรื่องเชิงสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือสื่อสารให้เกิดความเข้าใจต่อความหลากหลายในสังคม และต่อยอดแนวคิดดังกล่าวไปสู่การพัฒนาวัฒนธรรมอาหารในมิติของ Soft Power และเศรษฐกิจสร้างสรรค์

สารคดีชุด **“พหุโอชา”** เป็นสารคดีอาหารที่ตั้งใจจะ **“ไม่”** นำเสนอด้วยรูปแบบรายการสอนทำอาหาร หรือแข่งขันทำอาหาร รวมทั้งแนะนำแหล่งอาหารอร่อย แต่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยแนวคิดที่ว่า **“อาหารไม่ใช่แค่เรื่องของรสชาติ แต่เป็นดังหน้าต่างที่สะท้อนประวัติศาสตร์อันซับซ้อนของผู้คน”** สารคดีชุดนี้ชวนผู้ชมเดินทางผ่านจานอาหารเพื่อสำรวจเรื่องราวการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และการปรับเปลี่ยนค่านิยมที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย โดยเล่าเรื่องในประเด็นสำคัญ ดังนี้

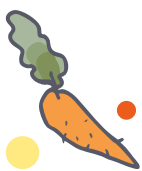
✧ **วัฒนธรรมที่หลากหลาย :** สารคดีให้ความสำคัญกับการนำเสนอ **“พหุวัฒนธรรม”** อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิม (Traditional Wave of Diversity) ที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ไปจนถึงความหลากหลายของวัฒนธรรมร่วมสมัยที่กำลังเติบโต (New Wave Diversity) ซึ่งสะท้อนถึงสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

 เสียงของคนหลากหลายบทบาท : สารคดีให้พื้นที่กับ “ผู้คน” ที่สะท้อนมิติอันหลากหลายของวัฒนธรรมผ่านอาหาร ไม่ว่าจะเป็นพ่อครัวชาวบ้าน เกษตรกรในท้องถิ่น คนทำงานวัฒนธรรม หรือคนรุ่นใหม่ที่น่าอาหารมาตีความใหม่ รวมทั้งนักวิชาการแขนงต่าง ๆ ซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจอาหารโดยตรง สารคดีชุดนี้ไม่ได้มองหาเพียงคนที่มีชื่อเสียงในวงการอาหาร แต่เลือกฟังเสียงจากผู้ที่มิบทบาทจริงในชีวิตประจำวัน บนความเชื่อว่าเรื่องราวของคนเหล่านี้คือ หนึ่งในหัวใจสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมคงอยู่และเติบโต

 เนื้อหาหลากหลายและร่วมสมัย : ประုံแต่งเนื้อหาให้น่าสนใจ โดยผสมผสานหลากหลายมิติเข้าด้วยกัน ทั้งมิติทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงประเด็นร่วมสมัย และการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน

 วาระแห่งอนาคต : สารคดีชุดนี้ไม่ได้มองย้อนกลับไปเพียงอดีต แต่ยังเปิดมุมมองสู่ “วาระแห่งอนาคต” โดยชวนผู้ชมตั้งคำถามเกี่ยวกับวิถีชีวิต การบริโภค และความยั่งยืนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เช่น ความยั่งยืน (Sustainability) ความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) และอาหารแห่งอนาคต (Future Food) สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมการบริโภคกับความท้าทายของยุคสมัย จากประเด็นอุบัติใหม่ (Emerging Issues) ต่าง ๆ

ด้วยการนำเสนอที่ผสมผสานความรู้และความบันเทิงเข้าด้วยกัน **“พหุโอชา”** จะทำให้ผู้ชมเข้าใจว่าเหตุใดความหลากหลายทางสังคมจึงเกิดขึ้นจากปัจจัยเชิงโครงสร้างต่าง ๆ เช่น อำนาจทางการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การปฏิวัติอุตสาหกรรม หรือแม้แต่การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ

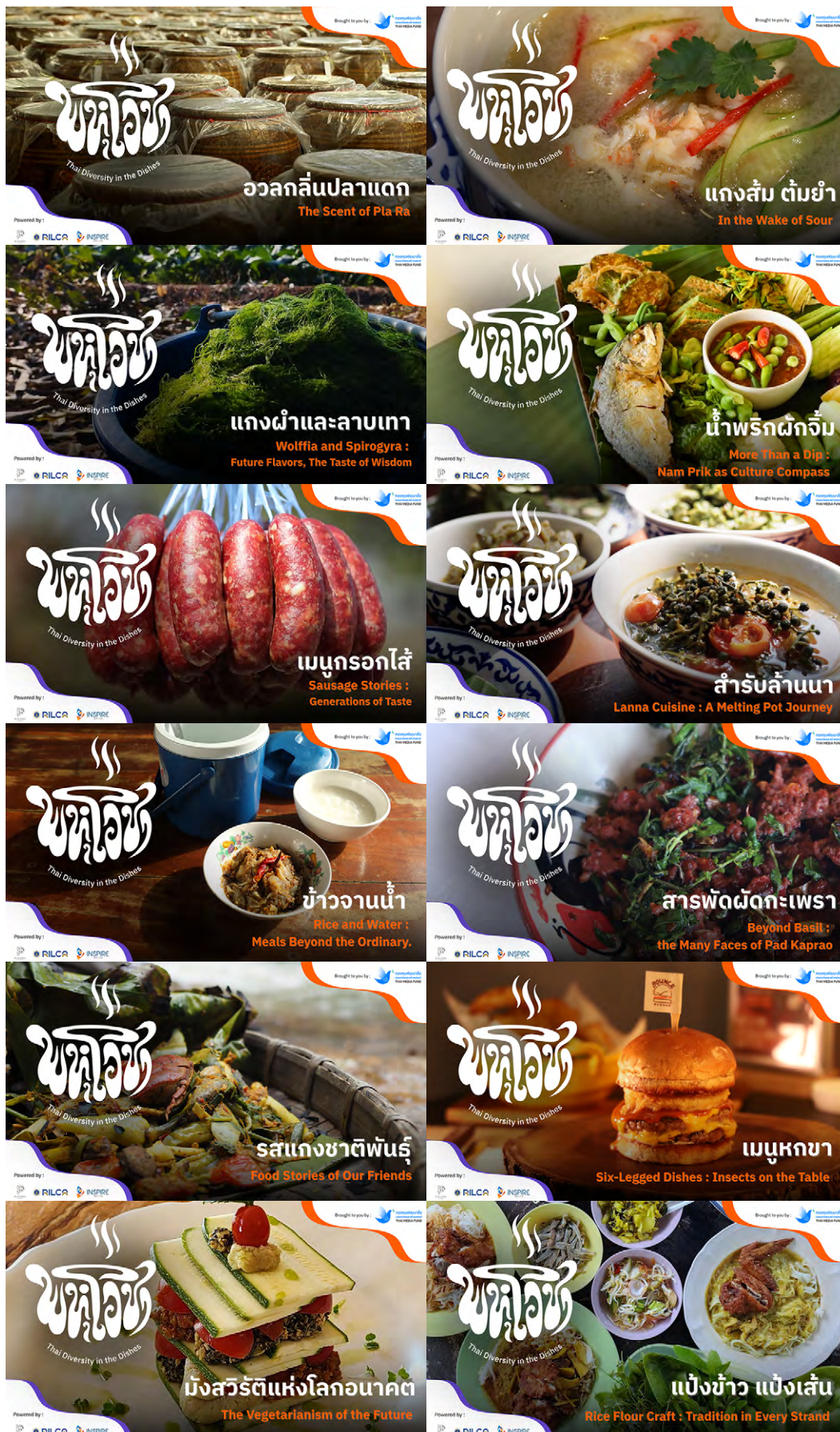
การเล่าเรื่องจะเผยให้เห็นถึง
ความเหมือนในความต่าง
และ **ความต่างในความเหมือน**

ที่ถักทออยู่ในอาหารแต่ละจาน และสะท้อนภาพของผู้คน
สถานที่ และช่วงเวลา ที่เชื่อมโยงถึงกัน

สารคดี “พหุโอชา” ชุดแรก แพร่ภาพครั้งแรกทาง สถานีโทรทัศน์ MCOTHD 30 ทุกวันอาทิตย์ เวลา 11.00 น. ระหว่างวันที่ 3 สิงหาคม - 19 ตุลาคม พ.ศ. 2568 และเผยแพร่ในช่องทางออนไลน์ของโครงการพหุโอชา (Facebook และ YouTube) ทั้งหมด 12 ตอน ดังนี้

บทที่

02

การออกแบบ
แนวคิด
และอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ร่วมกันสำคัญอย่างไร

“พหุโอชา” จัดเป็นสารคดีชุดที่มีรูปแบบโครงเรื่องเชิงพลวัต (Dynamic Storyline Format) ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ โครงเรื่องสามารถปรับเปลี่ยนได้ เนื่องจากการวิจัยและค้นคว้าเกี่ยวกับเนื้อหาดำเนินไปพร้อมกับการผลิตสารคดี ทำให้อาจมีข้อมูลใหม่ที่ปรากฏขึ้นอย่างไม่คาดคิดระหว่างการถ่ายทำ แม้จะมีการวิจัยเบื้องต้นแล้วก็ตาม

ในการผลิตสารคดีชุดที่มีรูปแบบโครงเรื่องเชิงพลวัต สิ่งสำคัญคือ

การกำหนดอัตลักษณ์ร่วม (Shared Identity)

เพื่อเป็นภาพรวมของสารคดี แม้ว่าแต่ละตอนจะมีเรื่องราวแตกต่างกันก็ตาม จำเป็นต้องสืบค้นคำสำคัญหรือแนวคิดหลักเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบการออกแบบเนื้อหาในภายหลัง ดังที่กล่าวก่อนหน้านี้ว่าอัตลักษณ์ร่วมนี้สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ แนวคิด (Concept) ลักษณะ (Characteristic) และรูปแบบ (Format)

ในกรณีของสารคดีชุด **“พหุโอชา”** จำนวน 12 ตอน ได้กำหนดแนวคิดหลักอย่างชัดเจนว่าสารคดีนี้มีใช้รายการสอนทำอาหารที่มุ่งเน้นสูตรอาหาร แต่เป็นการนำเสนอศาสตร์แห่งอาหาร (Gastronomy) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านทุกมิติของอาหาร ไม่ว่าจะเป็นศิลปะในการคัดเลือกวัตถุดิบ การเตรียมการปรุง การจัดเสิร์ฟ และการบริโภคในเชิงสุนทรียะ ตลอดจนผลกระทบของอาหารต่อปัจเจกบุคคล สังคม และมีติทางวัฒนธรรม ดังนั้นอัตลักษณ์ร่วมของสารคดีชุดนี้คือการเล่าเรื่องที่สะท้อนพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism) ซึ่งแนวคิดนี้เป็นกรอบแนวทางในการกำหนดรูปแบบที่ใช้ร่วมกัน (Shared Format) โดยในสารคดีชุดนี้หมายถึงรูปแบบของการกำกับศิลป์ (Art Direction) ซึ่งครอบคลุมทั้งองค์ประกอบด้านภาพและเสียง ตั้งแต่ช่วงเปิดเรื่อง (Opening) และช่วงปิดท้าย (End Credits) ไปจนถึงระหว่างการดำเนินเรื่องของสารคดี

ศิลปะแห่งการสร้าง “ภาพและเสียง” ร่วมกัน

การกำหนดอัตลักษณ์ด้านภาพ

(Project Key Visual Identity)

การออกแบบภาพหลัก (Key Visual) ของโครงการ “พหุโอชา” ออกแบบและวาดโดย **ทิววัฒน์ “หมอ” ภัทรกุลวณิชย์** การ์ตูนนิสต์จากหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ และบางกอกโพสต์ รวมถึงนักจัดรายการจากคลื่น FM 96.5 คลื่นความคิด เป็นภาพวาดลายเส้นใหม่ สไตล์ “การ์ตูนเสมือนจริง” (Semi-Realistic Illustration) ถ่ายทอดแนวคิดของสารคดีผ่านการสะท้อนความหลากหลายของอาหาร แสดงวัตถุดิบ เครื่องครัว และอุปกรณ์การปรุงจากหลากหลายวัฒนธรรมและภูมิภาค (Localness) เพื่อสื่อถึงความหลากหลายของรากทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ใช้โทนสีสดใส แฝงอารมณ์พื้นที่ถิ่น กลุ่มสีที่ใช้ได้รับการออกแบบให้สดแต่เบา และอบอุ่น ให้ความรู้สึก “เป็นไทย” อย่างเป็นธรรมชาติ โดยอ้างอิงจากเจดสีที่พบได้ในสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น ท้องนา ผืนดิน และวิถีชนบท

จากนั้น นำภาพหลักหรือ Key Visual ขึ้นไปใช้เป็นฐานในการสร้าง Title และ Graphic Package ทั้ง Title การเปิดรายการ End Credit การปิดรายการ และกราฟิกประกอบสารคดี รวมถึงการกำหนดกลุ่มแถบสี (Color Palette) หลักของโครงการ ขยายผลให้กลายเป็นเอกภาพทางภาพ (Visual Cohesion) ที่ใช้ร่วมกันในทุกสื่อของโครงการ

การกำหนดอัตลักษณ์ด้านเสียง

(Project Sound & Music Identity)

สารคดีชุด “พหุโชนา” มีการกำหนดอัตลักษณ์ด้านเสียง (Project Sound & Music Identity) โดยดนตรีอัตลักษณ์โครงการ (Project Music Identity) สร้างขึ้นจากการใช้เทคนิค Machine Learning เพื่อฝึกปัญญาประดิษฐ์ให้สามารถประพันธ์ดนตรีได้โดยผลิตชุดดนตรีในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น

- ✿ **1 Main Theme** — ดนตรีสื่อสารแนวคิดหลักของโครงการ
- ✿ **8 Variations** — ดนตรีอัตลักษณ์รอง
- ✿ **35 Scores** — ดนตรีประกอบที่สื่อสารเรื่องราว ความหมาย และบริบทของแต่ละตอน
- ✿ **11 Ambient Tracks** — ดนตรีสร้างอารมณ์และบรรยากาศ

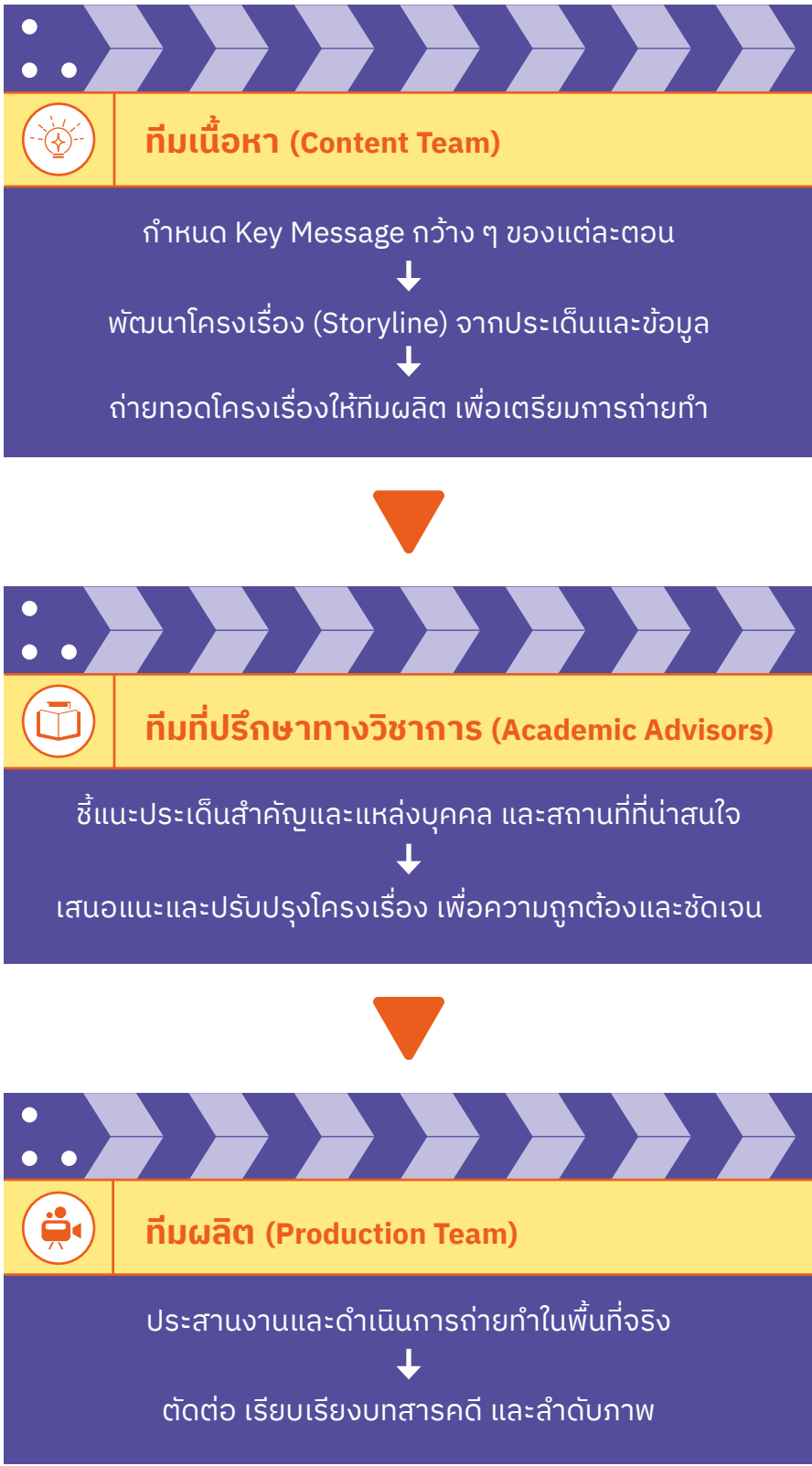
ดนตรีของสารคดีชุดนี้ได้รับการออกแบบภายใต้แนวคิด

จังหวะพื้นบ้านไทยที่มีความร่าเริง สนุกสนาน และให้บรรยากาศแบบชนบท

โดยใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Ai) ในกระบวนการผลิต จังหวะดนตรีดังกล่าวสะท้อนถึงความรื่นรมย์ของวิถีชีวิตชาวบ้านไทย อีกทั้งยังสื่อถึงความสุนทรีย์และความเพลิดเพลินในวัฒนธรรมการกินพื้นที่ ซึ่ง “อาหาร” ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงทางสังคม

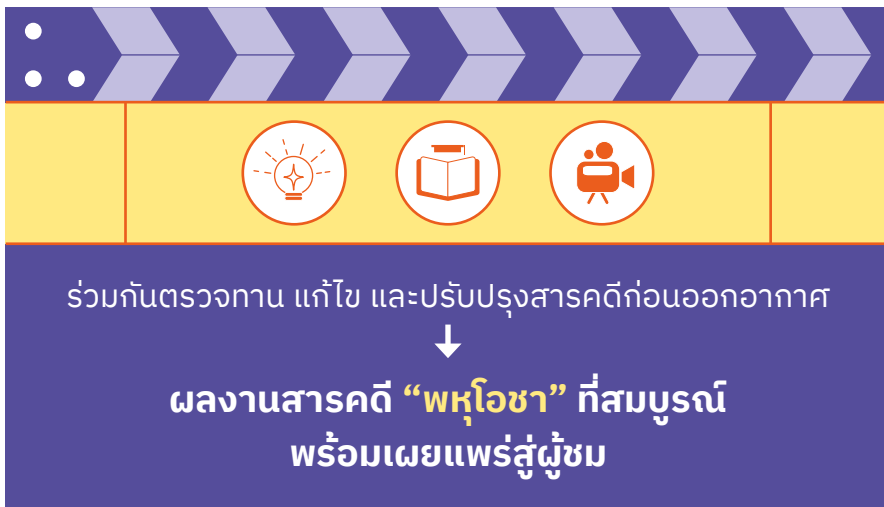
ดนตรีประกอบหลักใช้เครื่องเป่าทองเหลือง (Brass Instruments) เนื่องจากสะท้อนถึงความงามเชิงท้องถิ่นของไทย พร้อมกับให้เสียงที่เป็นสากลในเวลาเดียวกัน และใช้บันไดเสียงเพนทาโทนิค (Pentatonic Scale) ซึ่งเป็นบันไดเสียงพื้นฐานของเพลงไทยหลายประเภทมาเป็นโครงสร้างหลักของทำนอง (Key Melody) สำหรับดนตรีประกอบประเภทอื่น ๆ ได้ปรับทำนองให้มีจังหวะที่เบาและผ่อนคลายมากขึ้น โดยใช้เครื่องดนตรีหลากหลายชนิดและเสียงฮัมของมนุษย์ (Human Humming) ให้บรรยากาศเหมือนเสียงเพลงที่อาจได้ยินในห้องครัว เมื่อผู้ปรุงอาหารกำลังทำงานอย่างสนุกสนานและมีชีวิตชีวา

 โครงสร้างการทำงานสารคดี “พหุโอชา”
(Overview of Production Process)

การทำงานร่วมกัน (Collaboration Stage)

ระยะก่อนการผลิต (Pre-Production)

ช่วงสำคัญที่กำหนดทิศทางและเอกลักษณ์ของสารคดี โดยเริ่มจากการตั้งคำถามหลัก เช่น

“สารคดีนี้ต้องการเล่าเรื่องอะไร?”

และ

“จะเล่าอย่างไรให้แตกต่างและเข้าใจง่าย?”

ขั้นตอนนี้ต้องอาศัยการค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้น ทั้งจากงานวิชาการและสารคดีในหัวข้อใกล้เคียง เพื่อสรุปประเด็นหลักและมุมมองที่โดดเด่นของเรื่องสำหรับสารคดี **“พหุโอชา”** ทีมผู้ผลิตได้กำหนดแนวคิดหลักให้แตกต่างจากรายการอาหารทั่วไป โดยเน้นการนำเสนอ **“ศาสตร์แห่งอาหาร”** (Gastronomy) เพื่อสะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของไทย ผ่านทุกมิติของอาหาร ตั้งแต่วัตถุดิบ วิธีปรุง การจัดเสิร์ฟ ไปจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ความเชื่อ และกาลเวลา

แนวคิดนี้นำไปสู่การกำหนด อัตลักษณ์ร่วม (Shared Identity) ของสารคดี ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

- **แนวคิด (Concept) :** การเล่าเรื่องเพื่อสะท้อนพหุวัฒนธรรม
- **ลักษณะ (Characteristic) :** การผสมผสานความรู้กับความบันเทิง
- **รูปแบบ (Format) :** การใช้ศิลปะภาพและเสียงสร้างบรรยากาศเฉพาะตัว

ระหว่างการผลิต (During the Production)

การถ่ายทำจริงตามโครงเรื่องและบทที่วางไว้ โดยอิงจากผลการวิจัย และการทบทวนเนื้อหาก่อนหน้านี้ ผู้กำกับจะบันทึกภาพและเสียงทั้งประเด็นหลัก และบริบทที่เกี่ยวข้องอย่างกว้าง เพื่อให้มีข้อมูลมากพอสำหรับการคัดเลือกในขั้นตอน ตัดต่อภายหลัง

ดังที่กล่าวข้างต้นว่าสารคดี **“พหุโอชา”** มีลักษณะเนื้อหาแบบพลวัต (Dynamic Storyline) ดังนั้นการถ่ายทำจึงต้องยืดหยุ่น เช่น บางตอนมีการเปลี่ยนแปลง จากแผนเดิม แต่ยังคงสาระสำคัญเดิมไว้ครบถ้วน

แนวทางการถ่ายภาพและกำกับภาพ (Visual & Cinematography)

- * **ถ่ายทอดภาพที่สมจริงและสามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน** หลีกเลี่ยงการประดิษฐ์เกินจริง ไม่เน้นภาพที่ถูกจัดฉากหรือปรุงแต่งแบบโฆษณา เพื่อคงความเป็น “อาหารในชีวิตผู้คน” อย่างแท้จริง
- * **ความประณีตในการถ่ายภาพ** ให้ความสำคัญกับรายละเอียดและความงามของภาพ เพื่อให้เหมาะสมและสื่อสารสาระได้อย่างชัดเจน
- * **แนวทางการกำกับภาพ** การกำกับภาพเน้นการใช้ “ไวยากรณ์ของภาษาภาพยนตร์” เพื่อเล่าเรื่องอย่างอิสระ ตามสไตล์และบุคลิกของผู้กำกับแต่ละคน ซึ่งมีทั้งการใช้มุมมองแบบผู้มีส่วนร่วม (2nd person point of view) ถ่ายทอดประสบการณ์ร่วมกับผู้ชม และมุมมองแบบผู้สังเกตการณ์ (3rd person point of view) เพื่อสะท้อนเรื่องราวจากภายนอกอย่างละเอียดอ่อน

หลังการถ่ายทำ (Post-Production)

หลังถ่ายทำทีมผลิตสารคดีจะคัดเลือกภาพและเสียง เพื่อลำดับภาพให้สมบูรณ์ เพิ่มบทบรรยาย กราฟิก ดนตรีประกอบ และบทคำบรรยายภาษาอังกฤษ (Sub-Title) ขั้นตอนนี้ต้องผ่านการตรวจสอบหลายรอบจากทีมผู้ผลิต ผู้อำนวยการเนื้อหา และที่ปรึกษาทางวิชาการ เพื่อให้เนื้อหาถูกต้องตามเป้าหมาย และเหมาะสมกับการออกอากาศ เมื่อผ่านการตรวจทานจากทุกฝ่ายและหน่วยงานกำกับดูแลแล้ว จึงถือเป็นผลงานสารคดีที่พร้อมเผยแพร่ต่อสาธารณชน

บทที่

03

การออกแบบเนื้อหา และการสื่อความหมาย

การผลิตสารคดีชุด “พหุโอชา” นำทฤษฎีกรอบคุณค่าและความหมายของทรัพยากรทางวัฒนธรรมของ William D. Lipe (1984) มาเป็นแนวทางในการคัดเลือกเนื้อหา และวางแผน Key Message โดยคุณค่าทางวัฒนธรรมตามหลักทฤษฎีนี้มีทั้งหมด 4 ด้าน

คุณค่าเชิงความสัมพันธ์/เชิงสัญลักษณ์
(Associative/Symbolic Value)

✧ ทรัพยากรวัฒนธรรมมักทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์ ความทรงจำ หรือมรดกร่วมกัน ช่วยเชื่อมโยงชุมชนในปัจจุบันกับอดีต เสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเป็นตัวแทนของประสบการณ์ร่วม เช่น อนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์ หรือภูมิทัศน์ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสามารถกลายเป็นศูนย์รวมแห่งความภาคภูมิใจและความต่อเนื่องทางวัฒนธรรม

คุณค่าด้านข้อมูล (Informational Value)

✧ ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสังคมในอดีต แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ และวัตถุทางมรดกต่าง ๆ ล้วนเก็บรักษาข้อมูลที่สามารถนำมาศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม คุณค่านี้สะท้อนถึงศักยภาพของทรัพยากรวัฒนธรรมในฐานะแหล่งเรียนรู้ และการวิจัยศึกษาทางวิชาการ

คุณค่าด้านสุนทรีย์ (Aesthetic Value)

✧ ทรัพยากรวัฒนธรรมจำนวนมากได้รับการชื่นชมในด้านศิลปะ การออกแบบ หรือคุณค่าทางประสาทสัมผัส คุณค่านี้สะท้อนบทบาทของความงดงาม ฝีมือ และความคิดสร้างสรรค์ในการกำหนดประสบการณ์มนุษย์ เป็นคุณค่าที่เข้าถึงสาธารณชนในวงกว้าง ทำให้ทรัพยากรวัฒนธรรมมีความสำคัญทั้งต่อแวดวงวิชาการและต่อสาธารณชนทั่วไป

คุณค่าทางเศรษฐกิจ (Economic Value)

มรดกวัฒนธรรมสามารถสร้างประโยชน์ต่อเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ผ่านการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมวัฒนธรรม และโครงการฟื้นฟูต่าง ๆ คุณค่านี้สร้างความตระหนักว่าทรัพยากรวัฒนธรรมสามารถเป็นทรัพย์สินที่สนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้หากมีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจด้านการจัดการมรดกวัฒนธรรม ที่ต้องสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

เมื่อนำมาวิเคราะห์คุณค่าของเมนูอาหารในแต่ละตอนจะได้ผลตามตาราง ดังนี้

	แนวคิด	ประเด็นสำคัญ	คุณค่า	การวิเคราะห์
ตอนที่ 1	อวลกลิ่นปลาแดก	ประวัติปลาร้า ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม และการยอมรับในระดับสากล	เชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ เชิงเศรษฐกิจ	หนึ่งในสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์อีสาน / ความรู้ทางประวัติศาสตร์ / มานุษยวิทยา / สร้างมูลค่าเศรษฐกิจผ่านนวัตกรรมและตลาดต่างประเทศ
ตอนที่ 2	แกงเผ่าและลาบเทา	การแปรรูปอาหารธรรมชาติท้องถิ่น ผ่าเป็นวัตถุดิบที่พัฒนาสู่การเป็น Superfood ส่วนเทามีแนวโน้มจะสูญหาย	เชิงวิชาการ เชิงนิยยะ ของอดีต	งานวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ยืนยันคุณค่าทางโภชนาการ / สะท้อนความต่อเนื่องทางวัฒนธรรมและความท้าทายของประเพณีการกิน
ตอนที่ 3	เมนูรอกใส่	การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เทคนิคการปรุงอาหารในภูมิภาคต่าง ๆ	เชิงวิชาการ เชิงสุนทรีย์ เชิงสัญลักษณ์	แสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการอาหาร / ความหลากหลายเชิงสุนทรีย์ตามภูมิภาค / สะท้อนความชาญฉลาดทางวัฒนธรรม
ตอนที่ 4	ข้าวจานน้ำ	อาหารพิธีกรรมที่เชื่อมโยงกับฤดูกาลและประเพณีข้ามพรมแดน	เชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ	สะท้อนอัตลักษณ์เชิงพิธีกรรมและฤดูกาล / ให้ข้อมูลเกี่ยวกับมรดกร่วมระหว่างอินเดีย มอญ และไทย
ตอนที่ 5	รสแกงชาติพันธุ์	อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ภูมิปัญญาด้านนิเวศ และตำรับที่ใกล้สูญหาย	เชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ เชิงสุนทรีย์	ถ่ายทอดอัตลักษณ์และความรู้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ / แสดงถึงรสสัมผัสที่หลากหลาย / เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

	แนวคิด	ประเด็นสำคัญ	คุณค่า	การวิเคราะห์
ตอนที่ 6	มังสวิรัต แห่งโลก อนาคต	รากฐานความเชื่อ ทางศาสนา และการพัฒนา เชิงนวัตกรรม เพื่อความยั่งยืน	เชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ เชิงเศรษฐกิจ	สะท้อนความเชื่อ และปฏิบัติทางวัฒนธรรม / ได้รับการสนับสนุนจากข้อมูล ด้านวิทยาศาสตร์และสุขภาพ / มีศักยภาพทางเศรษฐกิจใน อุตสาหกรรมอาหารโลก
ตอนที่ 7	แกงส้ม ต้มยำ	รสเปรี้ยวในฐานะ อัตลักษณ์อาหารไทย และความหลากหลาย ตามภูมิภาค	เชิงสัญลักษณ์ เชิงสุนทรียะ เชิงเศรษฐกิจ	สำหรับอาหารไทยที่ได้รับ การยกย่องในระดับโลก / มีคุณค่าเชิงสุนทรียะด้าน ความซับซ้อนของรสชาติ / สร้างมูลค่าในด้านการท่องเที่ยว และการส่งออก
ตอนที่ 8	น้ำพริก ผักจิ้ม	ความหลากหลาย ทางชีวภาพ และภูมิปัญญา การจับคู่รสชาติ ในอาหารไทย	เชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ เชิงสุนทรียะ	หนึ่งในสำหรับอัตลักษณ์ ของอาหารไทย / มอบความรู้ ด้านชาติพันธุ์ พฤกษศาสตร์ / มีคุณค่าเชิงสุนทรียะจากรสชาติ และความหลากหลาย
ตอนที่ 9	สำหรับ ล้านนา	การผสมผสาน ทางวัฒนธรรม เป็นประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์	เชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ	เป็นสัญลักษณ์ของล้านนา ในฐานะศูนย์กลางวัฒนธรรม / ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ ทางวัฒนธรรมในอดีต
ตอนที่ 10	สารพัด ผัดกระเพรา	อาหารที่ยืดหยุ่น พร้อมสัญลักษณ์ ทางวัฒนธรรม ตั้งแต่สตรีทฟู้ด ถึงภัตตาคารหรู	เชิงสุนทรียะ เชิงเศรษฐกิจ เชิงสัญลักษณ์	แทนความหลากหลายเชิง สร้างสรรค์และศิลปะการปรุง อาหาร / สร้างมูลค่าเศรษฐกิจ / เป็นสัญลักษณ์ของความ สามารถในการปรับตัว และอัตลักษณ์ไทย
ตอนที่ 11	เมนูหกขา	อาหารจากแมลง จากภูมิปัญญาดั้งเดิม สู่ความมั่นคงด้าน อาหารในอนาคต	เชิงเศรษฐกิจ เชิงวิชาการ เชิงสัญลักษณ์	แนวทางแก้ไขปัญหา ความมั่นคงทางอาหาร / อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านนิเวศวิทยา / สนับสนุน ระบบเศรษฐกิจทั้งใน ระดับท้องถิ่นและโลก
ตอนที่ 12	แป้งข้าว แป้งเส้น	การแปรรูปข้าว เป็นแป้งและเส้น เพื่อการบริโภค ในชีวิตประจำวัน และพิธีกรรม	เชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ เชิงเศรษฐกิจ	เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ร่วม (ข้าวในฐานะอาหารหลัก) ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม อาหาร / สนับสนุนบทบาท เศรษฐกิจและสังคม

จากการวิเคราะห์คุณค่าดังกล่าว นำไปวางแผนในการออกแบบการสื่อความหมายต่อไป ตารางด้านล่างนี้สรุปปัจจัยสำคัญในการออกแบบการสื่อความหมาย รวมถึงกระบวนการออกแบบสารคดีเชิงวัฒนธรรม

ปัจจัย	สาระสำคัญ
การสื่อความหมาย ในฐานกระบวนการสื่อสาร (Interpretation)	การสื่อความหมาย ถือเป็นวิธีการสื่อสารพื้นฐานในการถ่ายทอดความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม ครอบคลุมทั้งการสื่อสารด้วยวาจา (Verbal) และไม่ใช่วาจา (Non-Verbal) โดยเนื้อหาและภาพเป็นองค์ประกอบหลักในการสื่อสารกับผู้ชม
การจินตนาการภาพ เพื่อการสื่อความหมาย (Envisagement)	เป็นขั้นตอนเชิงแนวคิดของการออกแบบการสื่อความหมาย ซึ่งผู้กำกับจินตนาการภาพที่เชื่อมโยงกับเนื้อหา เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจสาระสำคัญในระดับอารมณ์และความหมายอย่างลึกซึ้ง ถือเป็นรากฐานของการออกแบบการสื่อความหมายในกระบวนการผลิตสารคดี
แนวทางภาพสมจริง (Realistic Visual Approach)	การสื่อความหมายทางภาพของสารคดีพหุโอชามีลักษณะสมจริง หลีกเลี่ยงการนำเสนอภาพเกินจริงในเชิงโฆษณา เพื่อคงคุณค่าและความหมายของวัฒนธรรม
ความถูกต้อง ของข้อมูล (Accuracy)	ความถูกต้องเป็นรากฐานสำคัญของสารคดี เนื้อหาและภาพควรมาจากแหล่งปฐมภูมิ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความเป็นปัจจุบัน พร้อมทั้งอ้างอิงข้อมูลจากที่ปรึกษาทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
การมีส่วนร่วมของ ผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการ (Academic Collaboration)	ทีมผู้ผลิตร่วมกับสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล โดยมีนักวิจัยและที่ปรึกษาจำนวน 14 คน ดูแลแต่ละตอนตามความเชี่ยวชาญ เพื่อความน่าเชื่อถือของเนื้อหา และคุณภาพของสารคดี
ปัจจัยด้านเวลา บุคคล และภูมิศาสตร์ (Time People and Geography)	เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออกแบบเนื้อหาและการสื่อความหมาย โดยแต่ละพื้นที่และช่วงเวลามีประวัติศาสตร์และบริบทที่แตกต่างกัน มีผู้คนเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรมผ่านประสบการณ์ของตน
การออกแบบเนื้อหา เชิงมรดกวัฒนธรรม (Cultural Content Design)	เนื้อหาถูกออกแบบให้สะท้อนมุมมองอาหารวิทยาตามภูมิภาค รวมถึงบทบาทของอาหารในเชิงเศรษฐกิจและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยใช้บุคคลทั่วไปเป็นผู้เล่าเรื่อง เพื่อเพิ่มความหลากหลายและมีมิติทางสังคม
การสื่อความหมาย ทางภาพเชิงสมจริง (Realistic Visual Interpretation)	การสื่อความหมายด้วยภาพหลีกเลี่ยงการแสดงเกินจริง โดยเลือกบุคคลจากหลากหลายสาขา เช่น ศิลปะ วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ การศึกษา ศาสนา เพื่อขยายมุมมองทางวัฒนธรรมและสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ชม
ข้อจำกัดในการผลิต (Production Constraints)	การถ่ายทำต้องเผชิญข้อจำกัดด้านเวลา งบประมาณ และฤดูกาล ทำให้บางกิจกรรมทางวัฒนธรรมไม่สามารถบันทึกได้ตรงช่วงเวลา ทีมงานจึงเลือกใช้วิธีการถ่ายทำในพื้นที่จริง การถ่ายช็อตย่อย หรือการจัดฉากจำลองตามกิจวัตรจริงในบางกรณี
แนวทางแก้ไข เชิงสร้างสรรค์ (Creative Solutions)	ใช้วิธีการจัดฉากจำลอง (Scene Setup) โดยยึดตามกิจกรรมจริงของบุคคล เพื่อคงความสมจริงของเนื้อหาและรักษาคุณค่าทางการสื่อความหมาย เช่น การจำลองกิจกรรมการลงพื้นที่วิจัยของนักพฤกษศาสตร์ในตอน “น้ำพริก” โดยยึดรูปแบบการทำงานจริงในสถานที่ถ่ายทำที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพื้นที่วิจัยจริง

บทที่

04

ข้อคำนึงสู่สารคดีที่ใช้ ในแบบ
ฉบับ พหุโชนา

ในการผลิต สารคดีโทรทัศน์นั้น เนื้อหาและการสื่อความหมายเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง ในการออกแบบควรให้ความสำคัญกับ 3 ปัจจัย ได้แก่ ผู้ชม คุณค่าของเรื่องที่จะเล่า และเนื้อหาของสารคดี

ผู้ชม ความอยากรู้อยากเห็นของผู้ชมถือเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก ที่ผู้ผลิตควรคำนึงถึง และมีหน้าที่สร้างความตื่นตาตื่นใจแก่ผู้ชม ซึ่งจะท้าทายยิ่งขึ้น หากประเด็นหรือเนื้อหานั้นเคยมีการนำเสนอมาแล้วก่อนหน้านี้

คุณค่าของเรื่องที่จะเล่า เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยดึงดูดความอยากรู้อยากเห็น ในกรณีนี้คือมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มุ่งเพิ่มการตระหนักรู้ โดยการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ คุณค่าที่หลากหลาย และการสื่อความหมายพร้อมการนำเสนออย่างมีพลัง

เนื้อหาของสารคดี ปัจจัยที่ต้องคำนึงถึง คือ สาระสำคัญหลัก (Key Message) ต้องกำหนดอย่างชัดเจนเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ชมสับสนหรือสื่อความหมายเกินความจำเป็น และที่สำคัญคือการคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการนำเสนออยู่เสมอ

ขณะเดียวกัน ปัจจัยเรื่องเวลา ผู้คน และภูมิศาสตร์ ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการออกแบบเนื้อหาและการสื่อความหมาย Beck และ Cable (2002) และ Richardson และ White (2025) เสนอว่าทุกสถานที่ย่อมมีประวัติศาสตร์ และการสื่อความหมายสามารถเชื่อมโยงอดีต เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับประสบการณ์ปัจจุบัน และสร้างบริบทที่มีความหมายต่ออนาคตได้ อีกทั้ง ความสัมพันธ์ของผู้คนต่อธรรมชาติและพื้นที่ในช่วงเวลาต่าง ๆ ยังมีบทบาทในการสร้างความหมายปฏิบัติการ และคุณค่า ดังนั้น ปัจเจกบุคคลและชุมชนจึงมีความสำคัญต่อการสื่อความหมายเนื้อหาทางวัฒนธรรม ปัจจัยเหล่านี้สะท้อนถึงมิติที่ซับซ้อนของพหุวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่ในอาหารแต่ละจาน

สำหรับลักษณะของสารคดีโทรทัศน์ที่มีการออกแบบมา ตั้งแต่เริ่มต้นนั้น ถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญของ Soft Power เพราะสามารถถ่ายทอดคุณค่า และวัฒนธรรมของประเทศได้อย่างทรงพลังโดยไม่ต้องใช้การบังคับ การออกแบบ สารคดีให้มีประสิทธิภาพจึงต้องอาศัยแนวคิดและองค์ประกอบที่ชัดเจน เพื่อสร้าง อิทธิพลทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

01

แนวคิดที่ชัดเจน

สารคดีที่ดีต้องเริ่มจาก**แนวคิดที่ชัดเจน** ซึ่งเป็นแกนกลางของเรื่องทั้งหมด

แนวคิดนี้จะช่วยกำหนดทิศทาง การเล่าเรื่อง แนวคิดหลัก (Theme) สารสำคัญ (Key Message) และกลุ่มผู้ชม อย่างเป็นระบบ

ในกรณีของ “**พหุโชนา**” ผู้ผลิตได้กำหนดแนวคิดตั้งแต่เริ่มต้นให้สะท้อน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่าน “ศาสตร์แห่งอาหาร” เพื่อให้ทีมงานดำเนินงาน ไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ แนวคิดที่ชัดเจนยังช่วยให้การสื่อความหมายของ สารคดีมีประสิทธิภาพ โดยผสมผสานสาระ ความบันเทิง และแรงบันดาลใจ

02

ความงามทางทัศนศิลป์ควบคู่การเล่าเรื่องที่น่าสนใจ
(Visual & Narrative Harmony)

ภาพที่สวยงาม และ การเล่าเรื่องที่น่าสนใจ

คือหัวใจของสารคดี ทั้งสองสิ่งนี้ต้องทำงานร่วมกันอย่างสมดุล

ภาพที่มีคุณค่าทางสุนทรียะช่วยให้ผู้ชม “จดจำ” เรื่องราวได้ลึกซึ้ง ในขณะที่ การเล่าเรื่องที่ดีจะทำให้ผู้ชมรู้สึก “เชื่อมโยง” และอยากติดตามต่อไป Sheila Curran Bernard (2010) กล่าวว่า “เมื่อเรื่องราวถูกถ่ายทอดด้วยพลังแห่ง อารมณ์และภาพ ผู้ชมจะตอบสนองทั้งทางความคิดและความรู้สึก” ดังนั้น สารคดีที่ดีควรออกแบบภาพและเนื้อหาให้สอดคล้องกัน ไม่ให้ภาพสวยแต่เนื้อหา ว่างเปล่า หรือเนื้อหาดีแต่ขาดความน่าดึงดูด

03

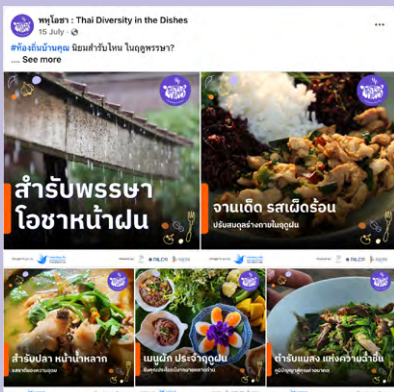
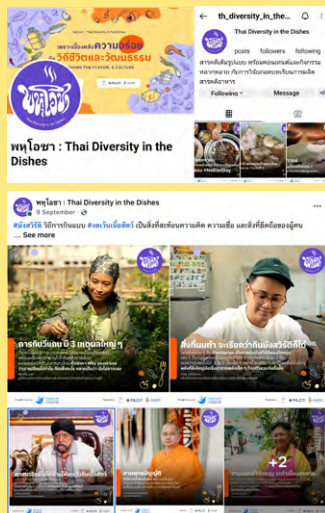
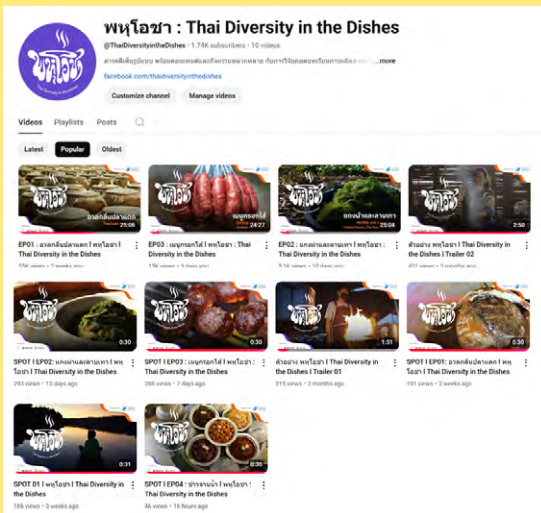
การสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นความคิด (Inspiration & Reflection)

หลักการหนึ่งของการสื่อความหมายและเป้าหมายสูงสุดของสารคดี คือ

การกระตุ้นให้ผู้ชมมองเห็นสิ่งใหม่

สารคดีที่ให้ความสำคัญกับการออกแบบที่ดีจะไม่เพียงเล่าเรื่อง แต่ยังจุดประกายให้ผู้ชมเกิดแรงบันดาลใจ เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรม และอยากมีส่วนร่วมในเรื่องราวนั้น นอกจากนี้ เนื้อหาที่มีพลังยังสามารถต่อยอดไปยังสื่อหลากหลายประเภทได้ เช่น บทความออนไลน์ สื่อวิดีโอขนาดสั้น กิจกรรมเสวนาหรือนิทรรศการ ทำให้สารคดีมีชีวิตต่อเนื่องและขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมได้กว้างขึ้น

การต่อยอดจากสารคดีชุดพหุโอชา

บทสรุป

ทำสารคดีโทรทัศน์ให้เป็น
ซอฟต์แวร์

จากการศึกษาการผลิตสารคดีชุด “พหุโชนา” แนวทางสำคัญ 3 ด้าน ในการผลิตสารคดีเชิงมรดกวัฒนธรรมให้เป็นเครื่องมือซอฟต์แวร์ได้นั้น มีดังนี้

01 ปัจจัยการออกแบบการสื่อความหมาย (Interpretation Design Factors)

การสื่อความหมายคือหัวใจของการออกแบบสารคดี เพื่อให้เกิด “อำนาจโน้มนำ” ผ่านความงามและการเล่าเรื่อง องค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ

องค์ประกอบหลัก	คำอธิบาย (กระบวนการ)	ผลลัพธ์ (Soft Power)
1.1 แนวคิดองค์รวม (Holistic Theme)	กำหนดแนวคิดหลักที่ชัดเจน และเป็นเอกภาพตั้งแต่ต้น	กำหนดอัตลักษณ์ที่แข็งแกร่งของผลงาน
1.2 ความถูกต้อง แม่นยำ (Accuracy)	เน้นสาระที่ตรวจสอบได้ ผสมผสาน การศึกษา + ความบันเทิง	สร้างความน่าเชื่อถือโดยไม่รู้สึกเป็นวิชาการเกินไป
1.3 การกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ (Creative Provocation)	ชวนให้ผู้ชม “คิดต่อ” จากสิ่งที่เห็น	เปิดมุมมองใหม่และกระตุ้นการมีส่วนร่วม
1.4 แรงบันดาลใจทางศิลปะ (Artistic Inspiration)	ใช้องค์ประกอบศิลปะสร้างความรู้สึก “ว้าว”	กระตุ้นการอยากเรียนรู้และทดลองสิ่งใหม่

02 ความสามารถในการระบุคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สำคัญ (Ability to Identify Significant Cultural Values)

“การนำเสนอโดยไม่เข้าใจคุณค่า ย่อมไร้ความหมาย”
Australia ICOMOS (2013)

แนวคิดหลัก

- ✧ เข้าใจ “คุณค่าทางวัฒนธรรม” ที่เชื่อมโยงอดีต – ปัจจุบัน – อนาคต
- ✧ ใช้คุณค่าดังกล่าวเป็นฐานในการกำหนด แนวทางการตีความเนื้อหา และภาพลักษณ์ทางศิลป์
- ✧ วิเคราะห์มิติ “เวลา – บุคคล – ภูมิศาสตร์” เพื่อเผยให้เห็นสาระ วัฒนธรรมเชิงลึกของแต่ละสำรับอาหาร

03

ความยืดหยุ่นและความหลากหลาย (Flexibility with Diversity)

“ความยืดหยุ่น”

พลังของการกระจายศูนย์ทางวัฒนธรรม

ผลกระทบต่อการผลิตสารคดี

- ✧ เปิดโอกาสให้เกิดรูปแบบสารคดีที่ไม่จำเจ และไม่จำกัดอยู่ในกรอบวิชาการ
- ✧ สร้างมุมมองใหม่ในการนำเสนอเรื่องราวของมรดกวัฒนธรรมด้านอาหาร
- ✧ นำเสนอ “คนธรรมดา” เป็นผู้เล่าเรื่อง มากกว่าการเน้นความสำคัญกับนักวิชาการ หรือบุคคลในวงการอาหารที่มีชื่อเสียง
- ✧ สะท้อนแนวคิด “ความรู้จากเจ้าของวัฒนธรรม”

ผลกระทบต่อนโยบายระดับชาติ

- ✧ ส่งเสริม “การกระจายศูนย์ทางองค์ความรู้” เพื่อลดความเป็นวิชาการที่มีความเข้าถึงได้ยาก และเพิ่มแนวทางการสื่อสารที่มีความหลากหลาย

สารคดีถือเป็นเครื่องมือสำคัญของอำนาจโน้มนำ ซึ่งหมายถึงความสามารถของประเทศในการสร้างอิทธิพลต่อผู้อื่นผ่านเสน่ห์ทางวัฒนธรรม คุณค่าทางการเมือง และนโยบายต่างประเทศ มากกว่าการบังคับด้วยกำลังทางทหารหรือเศรษฐกิจ งานวิชาการหลายชิ้นได้ชี้ให้เห็นว่าสารคดีสามารถเป็นสื่อที่ทรงพลังสำหรับการทูตสาธารณะ (Public Diplomacy) และการสร้างภาพลักษณ์ของชาติ (Nation-Branding) โดยมีบทบาทในการกำหนดการรับรู้ของสาธารณชน และเผยแพร่วัฒนธรรมและคุณค่าของประเทศสู่ผู้ชมในระดับนานาชาติ

ทีมงานสารคดีชุด “พหุโอชา” ตั้งใจผลิตสารคดีชุดนี้
เพื่อให้สารคดีทำหน้าที่ทูตที่ช่วยสร้าง
ภาพลักษณ์ของมรดกวัฒนธรรมอาหารในประเทศไทย
นอกจากให้ความรู้ และความบันเทิงตามที่สารคดีทั่วไป
ควรจะให้แก่ผู้ชม

สำหรับหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ “ใต้จาน หลังจ้อ” นี้ เราได้รวบรวมแนวทางการทำงานจากโครงการ พหุโอชา : Thai Diversity in the Dishes เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การสื่อสารวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการที่เริ่มจาก คิดให้ชัด นิยามให้ชัด และกำหนดอัตลักษณ์ร่วมให้ชัด

แนวทางเหล่านี้ไม่ใช่สูตรตายตัว แต่เป็นเข็มทิศที่อาจเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่อยากสร้างสื่อหรือโครงการวัฒนธรรมในแบบของตนเอง เพราะเมื่อเราเริ่มต้นจาก “ความชัด” ในความคิด ตัวตน และเป้าหมาย การสื่อสารก็จะเปิดทางให้ผู้คนได้เข้าใจ และรู้จักกันมากขึ้นผ่านวัฒนธรรม นำไปสู่การเป็นอำนาจโน้มนำที่ดีต่อไป

บรรณานุกรม

Aguilera, J. M., Kim, B. K., & Park, D. J. (2019). Particular alimentations for nutrition, health and pleasure. *Advances in food and nutrition research*, 87, 371-408.

Australia ICOMOS. 2013. The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance. Burwood, VIC: Australia ICOMOS.

Beck, Larry. and Cable, Ted T. (2002). Interpretation for the 21st century: Fifteen guiding principles for interpreting nature and culture. Sagamore Pub Llc.

Bernard, S. C. (2010). Documentary Storytelling: Making Stronger and More Dramatic Nonfiction Films (2nd ed.). Focal Press.

LaDuke, W. (2013, October). Seeds of our ancestors, seeds of life [Video]. TEDxTalks. https://www.ted.com/talks/winona_laduke_seeds_of_our_ancestors_seeds_of_life

Larsen, P. D., & O’Gorman, D. C. (2017). Interpreting Our Heritage Revisited: New Perspectives on the Art of Interpretation. University of Pennsylvania Press.

Lipe, William D. (1984). Value and Meaning in Cultural Resources. In Approaches to the Archaeological Heritage, edited by Henry Cleere, pp. 1-11. Cambridge: Cambridge University Press.

Murphy, Michael. (2022). Multiculturalism. Oxford Bibliographies. Available at: <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780195396577/obo-9780195396577-0361.xml>

Nichols, B. (2017). Introduction to documentary (3rd ed.). Indiana University Press.

Nichols, B. (2017). Introduction to documentary (3rd ed.). Indiana University Press.

Sirindhorn Anthropology Centre. (2022). Multiculturalism | Anthropology Concepts. Available at: <https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/90> (Accessed: November 10, 2022).

Sirisakdumkerng, Prae. (2006). Multiculturalism. Available at: <https://peaceresourcecollaborative.org/deep-south/society-identity-and-culture/multiculturalism-2> (Accessed: November 10, 2022).

Tilden, F. (1967). Interpreting our heritage. Univ of North Carolina Press.

PLEIADES
BANGKOK

